

La infància recuperada

Josep Maria Ripoll

La idea que tenim d'alguns mites literaris està sovint deformada, o mediatitzada, per l'ús que n'han fet les arts visuals: si a l'il·lustrador John Tenniel li devem la nostra imatge de l'Àlicia de Lewis Carroll, Gustave Doré és el responsable de l'aura romàntica i el físic estereotipat tantes vegades atribuïts a don Quixot. Però és sens dubte el cinema el gran recreador, o deformatador de molts d'aquests mites al nostre segle: així, per exemple, hem conegut el monstre de Frankenstein amb els trets –i el maquillatge– de Boris Karloff, ben diferents dels descrits per Mary Shelley; ens imaginem Dràcula amb l'aspecte de Bela Lugosi –dient “I am Dràcula”– o de Christopher Lee, quan Bram Stoker el presenta amb cabells abundants i un gran bigoti blanc; Sam Spade i Philip Marlowe han compartit l'aspecte de Humphrey Bogart, quan Dashiell Hammett i Raymond Chandler no els van concebre pas idèntics. Això no treu, és clar, que no puguem ser admiradors alhora dels escriptors i dels il·lustradors, actors i cineastes que els han interpretat a la seva manera.

Als meus diumenges de cinema infantil a La Faràndula només hi havia un Tarzan possible: com és obvi, el Johnny Weissmuller dels films en blanc i negre sovint dirigits per Richard Thorpe i on Jane era Maureen O'Sullivan –la mare de Mia Farrow, a qui retrobaríem, al cap dels anys, a *Hannah y sus hermanas* de Woody Allen. A Weissmuller –que acabà boig, creient ser, com Bela Lugosi, el personatge que tantes vegades havia interpretat– li devíem frases tan emblemàtiques com “Yo Tarzán, tu Chita” o, segons sembla, la memorable “Si mucho pensar, olvidar reír” que un establiment de la nostra ciutat reproduceix ara en els seus punts per a llibres. Poc ens podíem imaginar que, de fet, Tarzan parlava perfectament el francès, llegia l'anglès amb mètodes autodidactes i era fill d'un lord. De tot això, i de la mort dels seus pares en plena selva quan ell era una criatura de bolquers, de la seva mare adoptiva –la mona Kalao de com Tarzan va tornar a la civilització per retrobar Jane, en sabem ara tot allò que sempre havíem desitjat –i no gosàvem preguntar– gràcies a la traducció catalana que Joan Mateu i Besançon ha fet de *Tarzan de les mones* d'Edgar Rice Burroughs; tot un aconeteixement que ha passat força inadvertit, ocupat com està tothom a ressenyar les presumptes Millors Obres de la Literatura Universal del Segle XX, a festejar les morts de Josep Pla i Gabriel Ferrater, a comprar els llibres de Quim Monzó i mossèn Ballarín –la cara i la creu de les nostres lletres– o a llegir poemes a les estacions del metro. De fet, però,

allò que caldria celebrar amb més èmfasi és la feliç incorporació de Tarzan a la cultura catalana.

Repassem, sinó, alguns dels ressos literaris més evidents que l'obra pot despertar en el lector. Per començar, el contrast entre natura i civilització, així com la transformació del protagonista per amor, ens remetem al Jack London de *La crida de la selva*, *Ullal blanc* o *Martin Eden*; però, a més, els capítols 18 i 19, de títols tan suggeridors com “La llei de la selva” o “La crida dels instints”, ens porten primer a *L'illa del tresor*, després a un episodi de *Frankenstein*, i d'allà a l'etern mite de la Bella i la Bèstia, per acabar amb unes notes de canibalisme mariner properes a les d'*Arthur Gordon Pym* de Poe. És també possible resseguir a l'obra un cert rastre del bon salvatge rousseauianà passat pel sedàs del colonialisme, o curioses concepcions sobre l'herència que porten a què un aristòcrata educat entre mones demostrí de tant en tant els seus orígens refinats. Res de tan curiós, però, com la tenacitat d'un protagonista que aprèn a llegir tot sol amb un abecedari il·lustrat –tot i que “del significat i l'ús dels articles i de les conjuncions, dels verbs, dels adverbis i dels pronoms, només en tenia una idea molt vaga”, p. 58, i que aconsegueix així evitar tota mena d'assessoraments psicopedagògics, avantatge important de la vida selvàtica. Queda clar, això sí, que tot té els seus inconvenients: viure entre mones perquè “una persona gran necessita una certa proximitat intel·lectual per crear una bona relació”, p. 106, i anar-se'n amb els humans perquè “la idea que Tarzan s'estava formant de la seva pròpia espècie no era gaire positiva”, p. 94. D'altra banda, homes i mones es relacionen o són comparats de forma constant al llarg de l'obra.

Fins i tot amb les nombroses ingenuïtats que conté, i que tan fàcilment es presten a una lectura irònica, la novel·la de Rice Burroughs és, en definitiva, fresca, divertida ni que sigui de manera involuntària, cruel i tendra alhora, exòtica i romàntica, i fins i tot gosa evitar el final feliç amb una habilitat i una elegància considerables. Heus aquí, doncs, una ocasió immillorable per recuperar la infància, ni que sigui contrastant el mite que ens vam forjar els diumenges a la tarda a La Faràndula amb la seva font genuïna; i constatant que el “jo sóc *monsieur* Tarzan –va dir l'home-mona” de la pàgina 280 mereixeria ser tan cèlebre com el “I am Dràcula” de Bela Lugosi, o, si ho preferiu, com les millors sentències de Johnny Weissmuller.

Edgar Rice Burroughs, *Tarzan de les mones*, Traducció de Joan Mateu i Besançon, Barcelona, La Magrana, 1997.